

10a Jornada Lluís M. de Puig

Europa: reptes i oportunitats

Xavier Ferrer Junqué

Situació actual

Fa anys que a la Unió Europea (UE) estem acostumats a treballar per la integració europea, per la cohesió entre els estats membres i per trobar consens en les polítiques a aplicar i també per aconseguir les millors opcions en la política comercial, ja dependent de Brussel·les, i anar avançant en d'altres àmbits comunitaris. I tot això es solia fer amb lentitud, també amb eficàcia, però el camí cap al consens dels estats membres normalment retardava les decisions importants. Aquest és un dels motius pels quals la ciutadania troba llunyana la Unió Europea i sent més propers els governs dels estats i d'altres de més pròxims. Aquesta manera de fer, sovint de dues passes endavant i una enrere, va funcionar amb prou èxit durant molts anys. Ara, però, les coses han canviat.

D'una banda, amb l'aparició de la covid, la UE va coordinar tots els estats membres pel que fa a la compra de mascaretes i vacunes, fet que va alleugerir la problemàtica que tenien els estats de gestionar-ho unilateralment. I, de l'altra, l'agressió de Rússia a Ucraïna, que ja fa més d'un any que dura, va alterar el normal funcionament de les institucions europees, perquè la UE, naturalment amb l'acord dels estats membres, va prendre posició a favor d'Ucraïna i, per tant, contra Rússia, amb la decisió de paquets de sancions econòmiques i amb el suport i enviament de diners i maquinària militar a Ucraïna. Aquest posicionament ha generat una més gran compenetració entre els estats membres i una gestió més eficaç i ràpida des de les diferents institucions europees, com són el Consell, la Comissió i el Parlament europeus.

Així, aquests dos darrers anys han canviat el funcionament habitual de la UE i l'han posat davant de situacions compromeses que no s'havien donat mai i que han comportat que la UE prengui decisions, amb l'acord dels estats membres, en sectors com política exterior, seguretat, defensa i migracions, que en d'altres moments haurien gestionat els estats. La sensació és que la UE, Europa, ha perdut la innocència, ha perdut la velocitat de creuer que solia portar i s'ha situat a prendre les decisions polítiques, econòmiques i de seguretat. Tant de bo seguim amb aquesta dinàmica europeïsta, perquè voldrà dir que ens hem pres seriosament la UE, voldrà dir que molt sovint el centre del debat i l'acció política és ja a Brussel·les més que a les capitals dels estats, voldrà dir que ho fem en clau europea i, en un món globalitzat com en el que estem, la millor manera és anar junts.

Reptes i oportunitats

La geoestratègia

Estem en temps de canvis. La tecnologia en totes les seves formes, ara també amb el desenvolupament de la intel·ligència artificial, ha provocat uns canvis generals a la societat. Si analitzem quines eren les empreses més importants del món, només fa quinze anys, veurem que de les que ara ho són, algunes ni existien. Tots aquests canvis també estan afectant l'economia i la política. Hem passat d'un món basat en l'equilibri de la guerra freda, en què els EUA i l'antiga URSS competien i es marcaven, al d'avui, en què la Xina, l'Índia i d'altres estats comencen a dir la seva i a exigir la part de poder i influència d'acord amb el seu potencial econòmic i militar. Amb la covid i la guerra d'Ucraïna, encara s'ha accelerat més el canvi pel que fa a la capacitat dels estats i ens trobem amb una geopolítica que dibuixa un món multipolar, en el qual els EUA, encara hegemònic, sobretot en capacitat militar i també econòmica, mostra debilitats de cohesió interna que poden provocar una davallada pel que fa al seu poder i capacitat d'influència. I d'altra banda, emergeix la Xina, cada vegada més consolidada en el seu rol de segona potència econòmica, amb permís de la UE, i amb una capacitat militar que la situa com a potència regional i amb voluntat de ser autosuficient com a país, fet que l'empeny a influir en zones com Àfrica i Amèrica Llatina. I pel que fa a Rússia, amb la seva obsessiva guerra, el que està produint és una davallada del seu poder polític i energètic, cosa que l'empeny cap a la dependència de la Xina. I pel que fa a nosaltres, a la Unió Europea, seguim sent una potència econòmica que genera prop del 20 % del PIB mundial, però som encara un nan polític i militar, la qual cosa ens resta capacitat d'influència i a la pràctica ens situa sota la dependència dels EUA, tal com es fa evident en la posició respecte a la guerra d'Ucraïna i també en l'orientació de les noves línies d'obtenció d'energia, un cop tallat el subministrament des de Rússia. Si a tot això hi afegim els reptes que tenim sobre la taula, com són els canvis tecnològics, la sostenibilitat del planeta, les desigualtats econòmiques, la gestió dels recursos energètics, l'evolució de la demografia i les debilitats de la democràcia vers l'autoritarisme, observem que ens endinsem en una geoestratègia basada en la multilateralitat, en la qual la majoria de reptes són d'abast mundial i que, per tant, necessiten la col·laboració i consens de tots els estats del planeta.

Oportunitats

Així, anem cap a unes poques àrees d'influència grans, a les quals els diferents estats s'aniran incorporant. Un món que deixa enrere els equilibris sorgits després de la II Guerra Mundial, per situar-se en un espai multipolar en què convindria que les institucions internacionals es reformessin i servissin per gestionar, juntament amb els estats, els grans reptes que tenim. I en aquest escenari, la Unió Europea ha de reaccionar i evolucionar, sense pauses, cap a una realitat política que sigui capaç de ser influent i de defensar la llibertat, seguretat i benestar de la ciutadania europea i d'aportar al món els valors que ens caracteritzen com són la democràcia, la llibertat, l'estat de dret, la defensa dels drets humans i el respecte i reconeixement de la diversitat.

Economia

És evident que els efectes de la covid-19 i la guerra d'Ucraïna són molt perjudicials per a la societat i també per a l'economia. Per gestionar la pandèmia es varen prendre decisions que afectaven l'economia dels estats, de les empreses i de la ciutadania. Hem observat com els governs destinaven diners per pal·liar la paràlisi econòmica motivada per l'aturada d'activitat empresarial, degut a l'obligació de quedar-se a casa, fet que va generar increments de deute públic i més dèficit. Pel que fa a la Unió Europea, es va aprovar el pla Next Generation EU, amb 750.000 milions d'euros, finançats amb deute comunitari, destinats a facilitar la sortida de la crisi motivada per la covid-19, dels quals 140.000 milions són destinats a l'Estat espanyol, la meitat en transferències i l'altra meitat en crèdits tous, amb la finalitat de sortir de la crisi i alhora modernitzar el país, bàsicament en dues línies d'actuació com són la digitalització i la sostenibilitat.

Tot anava ben encarat, però la guerra d'Ucraïna ho va tornar a torçar tot i va dificultar la sortida de la crisi, amb incertesa general i increments de preus de l'energia, cosa que ha provocat una alça dels preus en general i ha situat la inflació al voltant del 10 % en els pitjors moments. Accions correctores, com pujar els tipus d'interès, comencen a donar resultats, amb la lleu baixada de la inflació i amb dades d'ocupació raonables. I si ens fixem en les previsions del Fons Monetari Internacional, podem considerar que l'economia, lentament, anirà creixent. Caldrà més estabilitat i bona gestió de l'energia perquè Alemanya recuperi la vitalitat empresarial i torni a ser el motor de la UE. Hem d'esperar que el Banc Central Europeu continuï tenint un comportament de suport a l'economia i principalment de contenció de la inflació per sota del 2 %, que és el seu objectiu principal. De fet, si mirem en perspectiva els darrers anys, observarem que quan sortíem de la greu crisi del 2008 ens ha arribat la pandèmia i, tot seguit, la guerra d'Ucraïna, i actualment la crisi bancària a Suïssa i a Silicon Valley, a més d'una certa inestabilitat interna als EUA. Tot plegat fa pensar que estem instal·lats en una situació d'incertesa i crisi permanent, cosa que obliga governants i actors empresarials a gestionar i prendre decisions sense la preuada estabilitat. Sigui com sigui, per aconseguir confiança, convindria que es trobés una solució a la guerra d'Ucraïna, fet que seria balsàmic per a l'estabilitat econòmica.

Oportunitats

S'hauria de gestionar l'economia amb polítiques que reduïssin les desigualtats i garantissin l'ocupació i salaris dignes, especialment per als joves. Evitar el frau fiscal i trobar l'equilibri de competència i regulador per a les grans empreses tecnològiques, sovint més poderoses que alguns estats, també comportaria estabilitat econòmica general i confiança entre la ciutadania. I també valorar la possibilitat de produir productes essencials, que abans de la pandèmia es compraven a fora, serviria per garantir el benestar de la ciutadania, davant de futures crisis. Si anem en aquesta direcció aconseguirem una economia estabilitzada i garantista per a la ciutadania de la UE.

La gestió de l'energia

Un dels reptes que tenim a Europea és la gestió de l'energia. Només fa dos o tres anys, tot el que envoltava l'energia no ens preocupava gaire. Sabíem que havíem d'anar evolucionant cap a energies sostenibles i segures i deixant progressivament les fòssils i contaminants. I de fet, la Unió Europea ja en marcava objectius relacionats amb la sostenibilitat del planeta. Cada estat, però, ha gestionat l'energia com li ha convingut en funció dels seus interessos. I per això ens hem trobat que Alemanya comprava gas i petroli a Rússia i l'Estat espanyol es proveïa del gas d'Algèria, posem per cas. I de cop, dos fets han vingut a alterar l'equilibri que teníem. La covid primer i la guerra d'Ucraïna després han modificat per complet la gestió de l'energia, especialment a Europa. La decisió de la UE de donar suport a Ucraïna i de posar sancions econòmiques a Rússia comporta també deixar de dependre de Rússia pel que fa a les energies fòssils. Tot plegat ha generat un terratrèmol econòmic i geopolític que ha obligat a obrir contractes amb nous productors, la qual cosa ha generat alteracions de preus i incerteses. Veurem com va evolucionant tot, però la decisió presa ja ha canviat per sempre el marc que teníem i ara s'orienta a no dependre només d'un proveïdor. D'altra banda, la UE, en el marc del Pacte Verd, està impulsant energies netes que ajudin a garantir les necessitats, per arribar al 2050 essent climàticament neutra. Això requerirà descarbonitzar el sector de l'energia, que representa el 75 % de les emissions de gasos d'efecte hivernacle. Per aconseguir-ho la UE ha aprovat el pla REPowerEU, que ha de posar fi a la dependència de les importacions de combustibles fòssils russos i també exigeix estalviar energia, produir-ne de neta i diversificar-ne el subministrament. Aquest pla està dotat de mesures financeres i jurídiques i també d'inversions complementàries d'uns 210.000 milions d'euros fins al 2027, per aconseguir la independència energètica de Rússia, que ara ens costa prop de 100.000 milions d'euros l'any. S'han establert mesures a curt termini, com compres conjuntes de gas, desplegament ràpid de projectes d'energia solar i eòlica i aprovació de projectes d'hidrogen a escala de la UE, entre d'altres. I també accions a mitjà termini que haurien d'estar completades el 2027, com nous plans estatals amb càrrec al Fons de Recuperació i Resiliència per finançar inversions per valor de 300.000 milions d'euros, a més establir estímuls a la descarbonització industrial i d'altres. Per altra banda, la UE amb socis com la Xina, el Japó, l'Índia, Corea del Sud, la Federació Russa i els EUA està desenvolupant la possibilitat d'obtenir energia per fusió, amb l'esperança de disposar en el futur d'una energia abundant, segura i sostenible.

Oportunitats

La realitat ens ha portat al fet que hi hagi una gestió centralitzada de l'energia a la UE, que s'acceleri la cerca d'energia neta, que s'acabi la dependència de Rússia i també que diferents sectors socials demanin que l'energia sigui un dret. Veurem com es va gestionant el futur de l'energia i també el paper que hi tindran els sectors privat i públic i la societat en general.

La seguretat i defensa

Ja fa temps que la defensa de la UE i dels estats membres està en qüestió. Des de la finalització de la II Guerra Mundial, els EUA varen assumir la seguretat i defensa de l'Europa occidental, en part també pel seu interès de contenir el bloc soviètic. Varen passar els anys i als estats de la UE ja els anava bé aquest plus de seguretat, que a més es va consolidar amb l'OTAN. Això va provocar que per a la majoria d'estats de la UE no era prioritària la inversió en defensa, i els governants ja s'hi sentien còmodes, donada l'oposició de la ciutadania a fer-ho. Va ser Obama qui va alertar a la UE i als estats membres que haurien de valorar de gestionar la seva pròpia defensa, expressió que Trump va explicitar amb més èmfasi. I avui en dia, la guerra d'Ucraïna ha posat sobre la taula el debat de quina defensa ha de tenir la UE i els seus estats. De moment s'estan prenent decisions consensuades de suport militar i econòmic a Ucraïna, però no s'entra en el fons de la qüestió, tot i que ja a la darrera cimera de l'OTAN es va acordar que els estats europeus haurien d'arribar a dedicar a defensa el 2 % del seu pressupost. Això comportarà increments importants perquè en el cas de l'Estat espanyol, per exemple, la inversió és de l'1,3 %, i en d'altres estats, el percentatge s'acosta més a l'1 % que no pas al 2 %. Hem de tenir en compte que els EUA hi dediquen prop del 4 % i d'altres estats importants del planeta superen el 2 %. De fet, a part de la inversió econòmica en defensa, també s'ha de determinar quina estratègia ha de tenir la UE i, en aquest punt, s'obren diferents escenaris. El primer seria no disposar de defensa, però això s'emmarca en una situació utòpica, perquè mentre hi hagi estats que hi inverteixen, cap d'altre hi renunciarà. Un altre estadi seria quedar-se com actualment, situació que esdevé totalment insuficient per fer front a les necessitats d'avui. Un altre seria apostar per arribar al 2 % d'inversió en defensa, però mantenint els exèrcits estatals, fet que seguiria mostrant les limitacions logístiques i d'eficiència actuals. Per altra banda, un altre model seria mantenir l'aposta del 2 % i fer sinergies conjuntes que convergeixin a mitjà termini en un exèrcit europeu coordinat, model més eficient perquè aprofita economies d'escala i més capacitat d'acció. I una darrera opció seria aprofundir en un acord amb l'OTAN per gestionar la defensa europea des d'aquesta institució, mantenint els acords actuals, però incidint en aspectes locals de cada estat membre. I d'altra banda, també s'ha de tenir en compte què diria la ciutadania europea, depenent de l'opció que s'anés obrint camí, donat que es mostra pacifista, com ja s'ha manifestat en diferents ocasions.

Oportunitats

Els governs i la ciutadania europea no poden demorar més què vol ser la UE pel que fa a seguretat i defensa, perquè el món i els estats que el componen, especialment els importants, tenen clar que aposten per inversions quantioses en defensa. A vegades cal ser fort per poder aturar conflictes, també per forçar a escenaris de desarmament i per defensar la llibertat, seguretat i benestar de la ciutadania.

Sostenibilitat (canvi climàtic, demografia, migracions)

Parlem molt de la sostenibilitat del planeta, de com el comportament humà ha capgirat una realitat que consideràvem inesgotable, com és la sostenibilitat del planeta, per més que l'exploquéssim. I, de fet, en el decurs de la humanitat ha sigut així, fins a arribar al segle XX, amb la industrialització, el creixement demogràfic i les migracions. Tot plegat ha canviat la manera de viure i les necessitats que se'n deriven, bona part de les quals es nodreixen dels recursos naturals que ens ofereix el planeta. Així les coses, les evidències de la sobreexplotació són clares i els governs, en diferents intensitats, i les organitzacions internacionals s'han posat mans a l'obra per trobar-hi solució. La Unió Europea és pionera i lidera l'acció contra el canvi climàtic, que ja tenim al damunt, en part, pel mal i desproporcionat ús que fem dels recursos naturals. L'objectiu és reduir els gasos d'efecte hivernacle en un 55 % el 2030 i ser una àrea climàticament neutra el 2050. També des de l'àmbit internacional, s'han aconseguit avenços per actuar contra el canvi climàtic, que massa sovint no es compleixen. I ens veiem abocats a situacions impensables fa uns anys, com la sequera que patim a casa nostra, per posar realitats properes. És urgent trobar-hi solució i això requereix el compromís, l'acció i el compliment per part de tots els estats, dels sectors productius i de la ciutadania. Hem d'adequar les possibilitats del planeta a la realitat actual, que passa per garantir una vida digna a una població que s'ha multiplicat per cinc des de 1900, any en què la humanitat tenia 1.500 milions de persones, fins avui que ja hem passat els 8.000 milions i les previsions dels experts situen el cim als 10.500 milions, que és set vegades més que només fa 123 anys. I per acabar-ho d'adobar, cal destacar que aquest creixement no és homogeni, amb unes àrees benestants com la UE en les quals la població disminueix i envelleix, i per contra, altres zones com Africa a on està previst que es dupliqui la població, fins a 2.000 milions de persones, en vint anys. Tot plegat provocarà migracions en busca d'un món millor, i més si hi afegim les migracions provocades pel canvi climàtic i d'altres, com ja succeeix actualment, per motius de seguretat i de conflictes armats.

Oportunitats

Aquestes realitats motivades per l'explotació del planeta, per l'increment de la població i per les migracions no es poden resoldre en el marc d'un sol estat, sinó que necessiten l'acord de tots i convindria que la gestió de les accions i propostes vinguessin de les organitzacions internacionals, les quals haurien de tenir poder de decisió i coercitiu per fer complir els acords, especialment als estats grans i poderosos del planeta que són els més contraris a complir l'acordat. Està bé que en parlem, que es facin grans reunions i trobades amb acords solemnes, però el que cal és actuar, és que aquests acords es compleixin, amb un objectiu ben clar com és deixar un món habitable als nostres fills i nets. Tot plegat requereix consens i solidaritat. Si ho sabem fer deixarem un món millor i tindrem el reconeixement de la joventut.

Educació

Sabem que l'educació és important en tots els àmbits, tant per al dia a dia de les persones com per trobar feina i situar-se dignament a la societat. Aprofitant que la UE ha designat l'any 2023 com a Any Europeu de les Competències, el Moviment Europeu va fer una jornada entorn de l'educació. Es va concretar que

l'educació és útil per a la cohesió social, la qual entenem com a bàsica per a l'estabilitat, la llibertat i el benestar de les persones. L'educació és clau perquè les transicions verda i digital siguin justes i garanteixin que ningú es quedi enrere. És cabdal empoderar les persones amb les competències que necessiten per poder-se adaptar als canvis del mercat laboral. Cal destacar que s'ha de millorar la comunicació entre les universitats i empreses, alhora que estimular l'emprenedoria i fer entendre que cal sortir més de la zona de confort i que cal dotar els joves d'eines perquè els facin volar, en el sentit de ser creatius i de tenir idees. També es va destacar la necessitat d'una oferta pública suficient, la importància d'una orientació educativa i finançament i recursos per al sistema educatiu públic. El lleure educatiu és on més desigualtats es generen en l'educació dels infants, que condicionen les seves oportunitats futures i vincles comunitaris. S'ha d'ajudar a travessar ponts, passant del desconeixement al saber, ajudar a aprendre allò que una persona desitja. El repte més gran és formar amb pensament crític.

Oportunitats

Cal informació, debat i reflexió entorn de la importància de l'educació, de les competències i la seva utilitat a favor de les persones i col·lectius. De fet, la manca d'educació és un dels factors que determinen les desigualtats i la falta d'oportunitats, però alhora és a partir de l'educació que podem aconseguir la integració de les persones, reduir les desigualtats i fer la societat més justa i lliure. Aquest és el camí.

Conclusió

En un món globalitzat com en el que estem, ens cal estar, a Catalunya li cal estar, en el projecte europeu i aquest ha de complir els valors que defineixen la UE, com la democràcia, la pau, l'estat de dret, la solidaritat, la tolerància, el respecte a les realitats nacionals, a les minories, a les persones....

I perquè això sigui possible s'ha de continuar progressant en la integració europea, que, a la meua manera de veure-ho, és la garantia de preservar i millorar la seguretat, la llibertat i el benestar de la ciutadania.

Moltes gràcies!

Girona, 10 de maig de 2023

Xavier Ferrer